

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
პოლიტიკის მეცნიერების საბაკალავრო პროგრამა

ენგური მჭედლიშვილი

ნარკოდამოკიდებულება ახალგაზრდებში და ხელის შემწყობი
ფაქტორები

ნაშრომი შესრულებულია სოციოლოგიის მეცნიერების ბაკალავრის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ამირან ბერძენიშვილი,
ასოცირებული პროფესორი

თბილისი

2023

ანოტაცია

წარმოდგენილი საბაკალავრო ნაშრომი შეისწავლის ახალგაზრდებში ნარკომანიის საკითხს და მისი გავრცელების ხელშემწყობ ფაქტორებს. ნარკომანია ახალგაზრდებში გლობალური პრობლემაა და, იქედან გამომდინარე, რომ ის დიდ გავლენას ახდენს ახალგაზრდების ფიზიკურ და ფსიქო-სოციალურ კეთილდღეობაზე მსოფლიოს მასშტაბით არის მეცნიერთა დაინტერესება ამ საკითხის მიმართ. ახალგაზრდებში ნარკოდამოკიდებულების გამომწვევი ფაქტორების გააზრება მნიშვნელოვანია მისი ეფექტური პრევენციისა თუ ინტერვენციის სტრატეგიების შესამუშავებლად.

კვლევა წარიმართა ტექსტური წყაროების ანალიზისა (კონტენტ-ანალიზი) და ფოკუს-ჯგუფებზე დაკვირვებისა და ინტერვიუების მეთოდების გამოყენებით. ტექსტურ წყაროებად გამოყენებულია ონლაინ-პლატფორმებზე მოძიებული სამეცნიერო სტატიები, წიგნები, მოხსენებები და კვლევები, რომლებიც იძლევიან სიღრმისეულ ინფორმაციას ახალგაზრდებში ნარკოდამოკიდებულების კომპლექსურ ბუნებაზე. ხოლო ფოკუს-ჯგუფები შეირჩა სოციალურ სივრცეებში, როგორებიცაა ბარები და კლუბები. კვლევებში წარმოდგენილია სხვადასხვა ფაქტორები, რომლებიც ახალგაზრდებში ახდენენ ნარკოდამოკიდებულების წახალისებას. წარმოდგენილ ნაშრომში, შემოთავაზებულია ძირითადი ხელშემწყობი ფაქტორები, როგორებიცაა თანატოლებისა თუ ოჯახის გავლენა, სოციო-კულტურული და ფსიქოლოგიური ფაქტორები, მედიისა და რეკლამების როლი.

ნაშრომი შედგება ორი თავისა და ექვსი ქვეთავისგან. პირველ თავში განხილულია ნარკოდამოკიდებულებაზე მოქმედი სოციალური ფაქტორები ახალგაზრდებში (თანატოლების, მშობლების, სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსის გავლენა), ხოლო მეორე თავში - ფსიქო-კულტურული ასპექტები ახალგაზრდების ნარკოდამოკიდებულებასთან მიმართებაში (ფსიქო-კულტურული აფაქტორები, მედია და რეკლამები).

ნაშრომში ხაზგასმულია ახალგაზრდებში ნარკოდამოკიდებულების პრევენციისათვის საჭირო ღონისძიებების მნიშვნელობა, ახალგაზრდებში ცნობიერების ამაღლება, სხვადასხვა ხელშემწყობი ჯანდაცვის პროგრამები ნარკოდამოკიდებულების

დასაძლევად. ახალგაზრდებში ნარკოდამოკიდებულების განმაპირობებელი ფაქტორების შესწავლა-გაანალიზებითა და რეკომენდაციების შემუშავებით, შესაძლებელია შემცირდეს ახალგაზრდებში ნარკომანიის გავრცელების რისკი, რაც აუცილებელია ჯანსაღი თაობის უზრუნველსაყოფად, სწორედ ახალგაზრდები არიან ის ადამიანები, ვისზეც დგას ქვეყნის მომავალი, ამიტომ მნიშვნელოვანია, სახელმწიფო მაქსიმალურად ჩართული იყოს არსებული პრობლემების გადაჭრის გზების, ოპტიმალური სტრატეგიების შემუშავებისა და განხორციელების საკითხებში.

სარჩევი

ანოტაცია.....	2
შესავალი.....	5
თავი I. ნარკოდამოკიდებულებაზე მოქმედი სოციალური ფაქტორები ახალგაზრდებში 8	
1.1. თანატოლების ზეგავლენა ახალგაზრდების ნარკოდამოკიდებულებაზე	8
1.2. მშობლების ფაქტორი და ნარკომანია ახალგაზრდებში	9
1.3. სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსის გავლენა ახალგაზრდების ნარკომანიაზე ...	11
თავი II. ფსიქო-კულტურული ასპექტები და ნარკომანია ახალგაზრდებში.....	13
2.1. ფსიქოლოგიური გავლენა და ნარკომანიისადმი დაუცველობა ახალგაზრდებში .	13
2.2. მედიისა და რეკლამის გავლენა ახალგაზრდების ნარკომანიაზე.....	15
2.3. კულტურული და გარემოსდაცვითი ფაქტორები და ნარკოდამოკიდებულება ახალგაზრდებში	17
დასკვნა.....	20
გამოყენებული ლიტერატურის სია.....	22

შესავალი

ნარკოდამოკიდებულება ახალგაზრდებში არის აქტუალური სოციალური და საზოგადოებრივი ჯანდაცვის საკითხი, შესაბამისად მისი შესწავლა მეცნიერთათვისაც საინტერესოა. ნარკოდამოკიდებულების გამომწვევი ფაქტორების შესწავლა-გაანალიზება მნიშვნელოვანია მისი გავლენის შესამცირებლად. ნაშრომის მიზანია ნარკომანიის კომპლექსური ბუნების სიღრმისეული შესწავლა-გაანალიზება და მისი ხელშემწყობი ფაქტორების იდენტიფიცირება, რის შედეგადაც შესაძლებელი გახდება ინტერვენციის პოტენციური სფეროების განსაზღვრა და ახალგაზრდებში ნარკომანიის პრევენციისა და აღმოფხვრისთვის მიზნობრივი მიდგომების, სტრატეგიების შემუშავება.

ახალგაზრდებში ნარკოდამოკიდებულების ერთ-ერთი ხელშემწყობი ფაქტორია სოციალური გარემოს ზემოქმედება. სოციალურ-კულტურული კონტექსტი, რომელშიც ახალგაზრდები იზრდებიან, მნიშვნელოვნად აყალიბებს მათ დამოკიდებულებას, რწმენასა და ქცევას ნივთიერების მოხმარებასთან დაკავშირებით. თანატოლების ზეწოლა და მეგობრებისა და სოციალური ქსელების გავლენა გადამწყვეტ როლს თამაშობს ახალგაზრდებში ნარკოტიკების მოხმარების ინიცირებასა და შენარჩუნებაში. გარდა ამისა, დადგინდა, რომ ოჯახის დინამიკა, მათ შორის მშობლების მიერ ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება, დისფუნქციური ოჯახური ურთიერთობები და მშობლების მხარდაჭერის ნაკლებობა, ხელს უწყობს ახალგაზრდებში ნარკომანიის გაზრდის რისკს. გენეტიკური მიდრეკილება ასევე დიდ როლს თამაშობს ახალგაზრდების ნარკომანიისადმი მიდრეკილებაში. გარკვეულმა გენეტიკურმა ცვალებადობამ შეიძლება უფრო დაუცველი გახადოს ინდივიდები ნარკოტიკული ქცევების განვითარების მიმართ. გარდა ამისა, ფსიქიკური ჯანმრთელობის მდგომარეობა, როგორცაა შფოთვა, დეპრესია და ყურადღების დეფიციტის/ჰიპერაქტიურობის აშლილობა (ADHD), მჭიდრო კავშირშია ახალგაზრდებში ნარკომანიასთან. ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება შეიძლება გახდეს თვითმკურნალობის საშუალება ან ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების დაძლევის მექანიზმი.

ნარკოტიკების ხელმისაწვდომობა, რაც ქართულ რეალობაში, საკმაოდ შესამჩნევია, ასევე არის მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელიც ხელს უწყობს ნარკომანიის

განვითარებას ახალგაზრდებში. არალეგალური ნარკოტიკების არსებობა თემებში, არაადეკვატურ რეგულაციასთან და აღსრულებასთან ერთად, ზრდის ექსპერიმენტებისა და შემდგომ დამოკიდებულების ალბათობას. ანალოგიურად, მედიისა და პოპულარული კულტურის გავლენა, რომელიც ხშირად ალამაზებს ნარკოტიკების მოხმარებას, შეუძლია ჩამოაყალიბოს ახალგაზრდების აღქმა და დამოკიდებულება ნარკომანიის მიმართ.

გარდა ამისა, სოციალურმა და კონტექსტუალურმა ფაქტორებმა, როგორცაა სოციალურ-ეკონომიკური უთანასწორობა, განათლების შესაძლებლობების ნაკლებობა და ჯანდაცვისა და დამხმარე სერვისების შეზღუდული ხელმისაწვდომობა, შეიძლება ხელი შეუწყოს ახალგაზრდების დაუცველობას ნარკომანიის მიმართ. ეს ფაქტორები ხაზს უსვამს ყოვლისმომცველი მიდგომების აუცილებლობას, რომელიც ეხება არა მხოლოდ ინდივიდუალურ რისკ-ფაქტორებს, არამედ სისტემურ საკითხებს, რომლებიც ახალისებენ ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენებას ახალგაზრდებში.

ამ ხელშემწყობი ფაქტორების შესწავლითა და გააზრებით, კვლევა მიზნად ისახავს ახალგაზრდებში ნარკომანიის სირთულის შესახებ ინფორმაციის მიწოდებას. ვიმედოვნებთ, რომ დასკვნები ხელს შეუწყობს მტკიცებულებებზე დაფუძნებული პრევენციისა და ინტერვენციის პროგრამების შემუშავებას. ჰოლისტიკური მიდგომით, ჩვენ შეგვიძლია შევქმნათ უფრო ჯანსაღი და გამძლე საზოგადოებები ახალგაზრდებისთვის, რაც უზრუნველყოფს მათ კეთილდღეობას და სამომავლო პერსპექტივებს.

ახალგაზრდებში ნარკომანიის ხელშემწყობი ფაქტორების გაგებაში მიღწეული მნიშვნელოვანი პროგრესის მიუხედავად, ეს საკითხი მუდმივ გამოწვევად რჩება. პრობლემის სირთულე მოითხოვს მრავალმხრივ მიდგომას, რომელიც ითვალისწინებს სხვადასხვა ფაქტორების, მათ შორის თანატოლების გავლენის, მშობლების ფაქტორების და სოციალურ-ეკონომიკური უთანასწორობის ურთიერთკავშირს. ამ ფაქტორების ყოვლისმომცველი შესწავლით, პოლიტიკის შემქმნელებს, ჯანდაცვის წარმომადგენლებსა და საზოგადოებებს შეუძლიათ შეიმუშაონ მიზანმიმართული სტრატეგიები ახალგაზრდებში ნარკომანიის პრევენციისა და ეფექტური აღმოფხვრის მიზნით.

მნიშვნელოვანია ახალგაზრდებში ცნობიერების ამაღლება ნარკოდამოკიდებულებისა და მისი უარყოფითი შედეგების შესახებ. ახალგაზრდებში ნარკომანიის ხელშემწყობი ფაქტორების გააზრებით და მიზანმიმართული ინტერვენციების განხორციელებით, ჩვენ შეგვიძლია მნიშვნელოვანი ნაბიჯების გადადგმა ნარკომანიის პრევენციისა და ახალგაზრდების საერთო კეთილდღეობის გასაუმჯობესებლად. ეს კვლევა ხელს უწყობს ამ მნიშვნელოვან წამოწყებას და ქმნის საფუძველს ამ კრიტიკულ სფეროში შემდგომი შესწავლისა და მოქმედებისთვის.

თავი I. სოციალური ფაქტორები და ნარკოდამოკიდებულება ახალგაზრდებში

1.1. თანატოლების ზეგავლენა ახალგაზრდების ნარკოდამოკიდებულებაზე

თანატოლების გავლენა ახალგაზრდებში ნარკომანიის მნიშვნელოვანი ხელშემწყობი ფაქტორია. მოზარდობის პერიოდში ინდივიდები განიცდიან გაზრდილი დაუცველობის პერიოდს თანატოლების ზეწოლისა და სოციალური გავლენის მიმართ. თანატოლები გადამწყვეტ როლს ასრულებენ დამოკიდებულებების, ქცევებისა და ნივთიერებების მოხმარებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღების პროცესების ჩამოყალიბებაში.

მოზარდები ხშირად ეძებენ თანატოლებისგან მიმღებლობასა და აღიარებას, რაც მათ აიძულებს ჩაერთონ ქცევებში, რომლებიც შეესაბამება ჯგუფურ ნორმებს, მათ შორის ნივთიერების ბოროტად გამოყენებას. თანატოლთა ჯგუფებს, რომლებიც ხელს უწყობენ და მხარს უჭერენ ნარკოტიკების მოხმარებას, შეუძლიათ ძლიერი გავლენა მოახდინონ მგრძნობიარე ინდივიდებზე, გაზარდონ ექსპერიმენტებისა და შემდგომი დამოკიდებულების ალბათობა. სოციალურ წრეში მორგების და მისი ნაწილის სურვილმა შეიძლება გადალახოს ინდივიდუალური წინააღმდეგობა ან პიროვნული ღირებულებები, რაც ახალგაზრდებს ნარკოტიკების მოხმარების გზაზე მიჰყავს (Hunt, Moloney & Evans, 2010).

კვლევამ აჩვენა, რომ თანატოლების გავლენა სცილდება ნარკოტიკების მოხმარების უბრალო ზეწოლას. მეგობრებზე ან თანატოლებზე დაკვირვებას, რომლებიც ნარკოტიკების მოხმარებაში მონაწილეობენ, შეუძლია ქცევის ნორმალიზება და ნარკოტიკების მოხმარებასთან დაკავშირებული აღქმული რისკების შემცირება. ამასთან, თანატოლებს შეუძლიათ გამოიყენონ ნარკოტიკების შესახებ ინფორმაციის წყარო, მათ შორის მათი ეფექტი, ხელმისაწვდომობა და მოხმარების მეთოდები. ინფორმაციის ამ გაცვლას შეუძლია ხელი შეუწყოს და წახალისოს ნარკოტიკების გამოყენების ექსპერიმენტებს, რაც შეიძლება დამოკიდებულებაში გადაიზარდოს (Segal, 1983).

კავშირი თანატოლების გავლენასა და ნარკომანიას შორის ორმხრივია. ადამიანები, რომლებიც უკვე არიან ნარკოტიკების მომხმარებლები, უფრო მეტად აყალიბებენ სოციალურ კავშირებს სხვებთან, ვინც იზიარებს მსგავს ქცევას. ნარკოტიკების მომხმარებელ თანატოლთა ჯგუფთან ამ ასოციაციამ შეიძლება გააძლიეროს დამოკიდებულება გაზიარებული გამოცდილების, ნარკოტიკების მოხმარების ნორმალიზებისა და ნარკოტიკების ხელმისაწვდომობის მეშვეობით სოციალურ ქსელში (Bunu, Isvaku & Umar, 2023).

ახალგაზრდებში ნარკომანიაზე თანატოლების გავლენის განხილვა მოითხოვს მიზანმიმართულ ინტერვენციებს. პრევენციის მცდელობები ფოკუსირებული უნდა იყოს ახალგაზრდების წინააღმდეგობის გაძლიერებაზე თანატოლების ზეწოლაზე, თავდაჯერებულობისა და გადაწყვეტილების მიღების უნარების ჩამოყალიბებაზე და თანატოლთა პოზიტიური ქსელების ხელშეწყობაზე, რომლებიც ხელს უშლის ნარკოტიკების მოხმარებას. თანატოლების მიერ მართული ინტერვენციები, სადაც გავლენიანი თანატოლები გააზიარებენ ნარკოტიკების მოხმარების რისკების შესახებ ზუსტ ინფორმაციას ჯანსაღი ალტერნატივების პოპულარიზაციისთვის, ასევე შეიძლება ეფექტური იყოს თანატოლების გავლენის შესამცირებლად (Hunt, Moloney & Evans, 2010).

თანატოლების გავლენა ახალგაზრდებში ნარკომანიის გამომწვევი მრავალი ფაქტორიდან მხოლოდ ერთ-ერთია. ურთიერთქმედება თანატოლების გავლენას, ინდივიდუალურ მახასიათებლებს, ოჯახის დინამიკასა და სოციალურ ფაქტორებს შორის რთული და მრავალმხრივია. ყოვლისმომცველი მიდგომა, რომელიც ეხება ყველა ამ ფაქტორს, გადამწყვეტია ნარკომანიის წინააღმდეგ ბრძოლაში და ახალგაზრდების კეთილდღეობის ხელშეწყობაში.

1.2. მშობლების ფაქტორი და ნარკომანია ახალგაზრდებში

მშობელთა ფაქტორი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ახალგაზრდებში ნარკომანიის განვითარებასა და პროგრესირებაში. ოჯახურმა გარემომ, აღზრდის სტილმა და მშობლების მიერ ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენებამ შეიძლება ხელი შეუწყოს ახალგაზრდებში ნარკომანიის გაზრდის რისკს.

ოჯახური გარემო და დინამიკა დიდ გავლენას ახდენს ბავშვის აღზრდასა და ნარკომანიისადმი მიდრეკილებაზე. ოჯახები, რომლებიც ხასიათდებიან კონფლიქტურობით, დისფუნქციური კომუნიკაციითა და შეუსაბამო ემოციური მხარდაჭერით, ბავშვებს უქმნიან სტრესულ და არასტაბილურ გარემოს, რამაც შეიძლება მათ უბიძგოს ნარკოტიკების მოხმარებაში ეძიონ გზა ნუგეშის მიღებისა თუ პრობლემებისგან გაქცევის სურვილიდან გამომდინარე (Becona et al., 2013).

აღზრდის სტილი ასევე გავლენას ახდენს ახალგაზრდებში ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენების ალბათობაზე. ავტორიტარული მშობელი, რომელსაც ახასიათებს მკაცრი წესები და ემოციური მხარდაჭერის ნაკლებობა აქვს, ხშირ შემთხვევაში ბავშვებში აჩენს აჯანყების სურვილს, დაბალი თვითშეფასების და განცალკევების გრძნობას. ამ ფაქტორებმა შეიძლება გაზარდოს ახალგაზრდების მიერ ნარკოტიკებისკენ სწრაფვა, როგორც აჯანყების ან თვითმკურნალობის ფორმა (Becona et al., 2013).

მშობლების მიერ ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება ახალგაზრდებში ნარკომანიის მნიშვნელოვანი რისკ-ფაქტორია. ნარკოდამოკიდებულ მშობლების შვილები, უფრო მეტად არიან მიდრეკილნი ნარკოტიკების მოხმარებისადმი. ეს შეიძლება მიეკუთვნებოდეს გენეტიკურ ფაქტორებს, ისევე როგორც სოციალური ნარკოტიკების მოხმარების ნორმატიულ ქცევად აღქმის საკითხს. ნარკოდამოკიდებულ მშობლების შვილებმა შეიძლება იგრძონ უგულვებელყოფა, არათანმიმდევრული დისციპლინა და დარღვეული ოჯახური რუტინა, რამაც შეიძლება კიდევ უფრო შეუწყოს ხელი მათ დაუცველობას ნარკომანიის მიმართ (Becona et al., 2013).

მშობელთა ფაქტორების გავლენა ნარკომანიაზე ახალგაზრდობაში სცილდება უშუალო ოჯახურ გარემოს. ნარკოტიკების მოხმარების მიმართ მშობლების დამოკიდებულებამ და ქცევამ შეიძლება ჩამოაყალიბოს ბავშვის წარმოდგენა და რწმენა ნარკომანიის შესახებ. თუ მშობლები ამცირებენ ან მხარს უჭერენ ნარკოტიკების მოხმარებას, მას შეუძლია ქცევის ნორმალიზება და ნარკომანიასთან დაკავშირებული რისკების შემცირება (Becona et al., 2013).

ინტერვენციები, რომლებიც მიმართულია მშობლების ფაქტორებზე, გადამწყვეტია ახალგაზრდებში ნარკომანიის პრევენციისა და მოგვარებისთვის. მშობელთა პროგრამების უზრუნველყოფა, რომლებიც ხელს უწყობენ ეფექტურ

კომუნიკაციას, ემოციურ მხარდაჭერასა და პოზიტიური დისციპლინის სტრატეგიებს, აძლიერებს მშობლისა და ბავშვის კავშირს და ამყარებს აღმზრდელობით გადრეწვას, შესაბამისად, ამცირებს ნარკომანიის რისკს. გარდა ამისა, ჩარევები, რომლებიც მიზნად ისახავს მშობლების მხარდაჭერას ნარკოტიკების მოხმარების საკითხებში, როგორცაა მკურნალობა და კონსულტაცია, შეიძლება დადებითი ასახვა ჰქონდეს თაობათაშორისი დამოკიდებულების ციკლის აღდგენის საკითხში.

1.3. სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსის გავლენა ახალგაზრდების ნარკომანიაზე

სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორები მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს ახალგაზრდებში ნარკომანიის გავრცელებას. ეკონომიკურ უთანასწორობას, საგანმანათლებლო შესაძლებლობებსა და რესურსებზე ხელმისაწვდომობას შორის ურთიერთქმედება გადამწყვეტ როლს თამაშობს ახალგაზრდების დაუცველობის ფორმირებაში ნარკომანიის მიმართ (Stoltz, 2007).

ნარკომანიასთან დაკავშირებული ერთ-ერთი მთავარი სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორი სიღარიბეა. დაბალი სოციალურ-ეკონომიკური ფენის მქონე პირები ხშირად აწყდებიან მრავალ სტრესს, მათ შორის ხარისხიან განათლებაზე შეზღუდულ ხელმისაწვდომობას, უმუშევრობას, არასტაბილურ საცხოვრებელსა და არაადეკვატურ ჯანდაცვას. ამ სტრესორებმა შეიძლება გაზარდონ ნივთიერების ბოროტად გამოყენების რისკი, რადგან ინდივიდებმა შეიძლება მიმართონ ნარკოტიკებს, როგორც რთულ გარემოებებთან გამკლავების საშუალებას (Stoltz, 2007).

ხარისხიან განათლებასა და პროფესიულ მომზადებაზე ხელმისაწვდომობის ნაკლებობამ შეიძლება შეაფერხოს სამომავლო პერსპექტივები და შეზღუდოს დასაქმების შესაძლებლობები, რაც იწვევს უიმედობისა და იმედგაცრუების განცდას, და ზრდის ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენების ალბათობას, როგორც გაქცევის ან თვითმკურნალობის ფორმას (Stoltz, 2007).

სოციალურ-ეკონომიკურმა უთანასწორობამ შეიძლება გამოიწვიოს სოციალური გარიყულობა და მარგინალიზაცია, რაც ზრდის ახალგაზრდების დაუცველობას

ნარკომანიის მიმართ. იზოლაციის გრძნობამ, დაბალმა თვითშეფასებამ და სოციალური მხარდაჭერის ნაკლებობა აიძულებს ახალგაზრდებს მიღების ან მიკუთვნებულობის ძიების საშუალებად აირჩიონ ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება (Stoltz, 2007).

ეკონომიკურად დაუცველ თემებში ნარკოტიკების ხელმისაწვდომობა კიდევ უფრო ამწვავებს პრობლემას. ეკონომიკური გამოწვევების წინაშე მყოფ თემებს შეიძლება ჰქონდეთ ნარკომანიის უფრო მაღალი მაჩვენებელი და შეზღუდული რესურსები პრევენციისა და მკურნალობის სერვისებისთვის. ასეთ გარემოში ნარკოტიკების არსებობა ახდენს ნივთიერების ბოროტად გამოყენების ნორმალიზებას.

თავი II. ფსიქო-კულტურული ასპექტები და ნარკომანია ახალგაზრდებში

2.1. ფსიქოლოგიური გავლენა და ნარკომანიისადმი დაუცველობა ახალგაზრდებში

ფსიქოლოგიური ფაქტორები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ახალგაზრდებში ნარკომანიის განვითარებასა და პროგრესირებაში. ინდივიდუალური მახასიათებლები, ფსიქიკური ჯანმრთელობის ძირითადი პირობები და ფსიქოლოგიური დაუცველობა ხელს უწყობს ნარკოტიკების მოხმარების ქცევის მგრძობელობასა და დამკვიდრებას.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფსიქოლოგიური ფაქტორია ფსიქიკური ჯანმრთელობის ძირითადი პირობების არსებობა. მოზარდები და ახალგაზრდები, რომლებიც განიცდიან ისეთ მდგომარეობებს, როგორცაა დეპრესია, შფოთვა, ტრავმასთან დაკავშირებული აშლილობა და ყურადღების დეფიციტის/ჰიპერაქტიურობის აშლილობა (ADHD) უფრო მაღალი რისკის ქვეშ არიან ნარკოტიკებზე დამოკიდებულების ასპექტში, ვინაიდან, ხშირ შემთხვევაში ნარკოტიკებს მიმართავენ როგორც თვითმკურნალობის ან ემოციური დისტრესის დაძლევის საშუალებად. ნარკოტიკების მოხმარება ახდენს დროებით განთავისუფლებას ფსიქოლოგიური სიმპტომებისგან და ხდება მტკივნეული ემოციებისგან თავის დაღწევის საშუალება, რაც ასევე გავლენას ახდენს ნარკოდამოკიდებულების საკითხზე (Lettieri, 1980).

გარკვეული პიროვნული თვისებები და ფსიქოლოგიური დაუცველობა ზრდის ნარკომანიის რისკს. პიროვნებები, რომლებსაც აქვთ ისეთი თვისებები, როგორცაა იმპულსურობა, შეგრძნებების ძიება, დაბალი თვითშეფასება და ემოციების რეგულირების სირთულე, უფრო ხშირად ერთვებიან ნივთიერების ბოროტად გამოყენებაში. ეს მახასიათებლები გავლენას ახდენენ გადაწყვეტილების მიღების პროცესებზე, რაც ახალგაზრდებს უფრო მიდრეკილს ხდის სარისკო ქცევის, მათ შორის ნარკოტიკების მოხმარებისკენ (Lettieri, 1980).

კოგნიტური ფაქტორები ასევე ხელს უწყობს ნარკოდამოკიდებულების განვითარებას ახალგაზრდებში. დამახინჯებულმა აზროვნების შაბლონებმა, როგორცაა შემეცნებითი მიკერძოება და არასწორი რწმენა ნარკოტიკების მოხმარების შედეგებზე, ხელს უწყობს ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენების ფაქტს. ეს კოგნიტური დამახინჯებები შეიძლება მოიცავდეს ნარკოტიკების მოხმარებასთან დაკავშირებული რისკების მინიმიზაციას, პოზიტიური შედეგების გადაჭარბებულ შეფასებას ან უარყოფასა და რაციონალიზაციას ნარკოტიკების გაგრძელების გასამართლებლად (Lettieri, 1980).

ნარკომანიის განვითარებაზე გავლენას ახდენს ნარკოტიკების გამაძლიერებელი ეფექტი ტვინის სისტემაზე. ნივთიერების გამოყენება ააქტიურებს დოფამინის გამოყოფას, ნეიროტრანსმიტერს, რომელიც დაკავშირებულია სიამოვნებასთან. დროთა განმავლობაში, ნარკოტიკების განმეორებითმა გამოყენებამ იწვევს ცვლილებებს ტვინის წრეში, რაც აიძულებს ინდივიდს უფრო მეტად დამოკიდებული გახდეს ნარკოტიკებზე, რომ განიცადოს სიამოვნება ან თავიდან აიცილოს დამაბულობის, აგრესიის სიმპტომები (Lettieri, 1981).

ფსიქიკური ჯანმრთელობის ძირითადი პირობების ადრეული გამოვლენა და მკურნალობა ფსიქიკური ჯანმრთელობის სკრინინგის, კონსულტაციისა და თერაპიის საშუალებით გადამწყვეტია ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენების გზით თვითმკურნალობის რისკის შესამცირებლად. ახალგაზრდა პირებისთვის დამლევის ჯანსაღი მექანიზმებით, სტრესის მართვის უნარებითა და ემოციური რეგულირების სტრატეგიებით უზრუნველყოფა მნიშვნელოვანია ნარკომანიასთან დაკავშირებული ფსიქოლოგიური დაუცველობის შერბილებაში (Lettieri, 1981).

ინტერვენციები, რომლებიც ფოკუსირებულია კოგნიტურ-ბიჰევიორალურ მიდგომებზე, ასევე შეიძლება ეფექტური იყოს დამახინჯებული აზროვნების შაბლონების მოსაგვარებლად და ნარკოტიკების მოხმარებასთან დაკავშირებული უფრო ჯანსაღი რწმენისა და ქცევის პოპულარიზაციისთვის. კოგნიტური რესტრუქტურიზაცია, კოგნიტური გადახედვა და ირაციონალური აზრების გამოწვევა არის ტექნიკები, რომლებიც დაეხმარება ახალგაზრდებს შეიმუშაონ უფრო რეალისტური და

ადაპტირებული პერსპექტივები ნივთიერებების ბოროტად გამოყენების შესახებ (Lettieri, 1981).

პრევენციული ძალისხმევა ფოკუსირებული უნდა იყოს ახალგაზრდებში პოზიტიური ფსიქოლოგიური კეთილდღეობის ხელშეწყობაზე. თვითშეფასების, გამძლეობისა და ემოციური ინტელექტის გაძლიერებამ შეიძლება გააძლიეროს მათი უნარი, წინააღმდეგობა გაუწიონ ნარკოტიკების მიღებას და გააკეთონ უფრო ჯანსაღი არჩევანი. ცნობიერების ამაღლება ნარკომანიის ფსიქოლოგიური ეფექტებისა და რისკების შესახებ დაეხმარება ახალგაზრდებს რაციონალური გადაწყვეტილებების მიღებაში.

2.2. მედიისა და რეკლამის გავლენა ახალგაზრდების ნარკომანიაზე

მასმედია, მათ შორის ტელევიზია, ფილმები, მუსიკა, ინტერნეტი და სოციალური მედიის პლატფორმები, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ნივთიერების მოხმარებასთან დაკავშირებული დამოკიდებულებების, აღქმებისა და ქცევების ჩამოყალიბებაში.

მედია ხშირად ასახავს ნარკოტიკების მოხმარებას გლამურულად და სენსაციურად, რაც ქმნის წარმოდგენას, რომ ნივთიერების ბოროტად გამოყენება სასურველია, მაგარია ან ასოცირდება წარმატებასთან. ახალგაზრდები, განსაკუთრებით მოზარდები, ძალიან მგრძნობიარეები არიან ამ მესიჯების მიმართ და შეიძლება მათი აღქმა ნარკოდამოკიდებულების მიმართ იქცეს როგორც სოციალური ნორმა ან იდეალიზებული საქცეილი. ამან შეიძლება შექმნას სოციალური ზეწოლა ნარკოტიკებზე ექსპერიმენტების ჩასატარებლად, რადგან ისინი აღიქვამენ მას, როგორც შეგუების, სოციალური მიმდებლობის მოპოვების ან მათი საყვარელი ცნობილი ადამიანების ან მისაბაძი მოდელების მიბაძვის საშუალებას (Plant & Plant, 1992).

რეკლამა ასევე ხელს უწყობს მედიის გავლენას ახალგაზრდებში ნარკომანიაზე. სარეკლამო ინდუსტრია დიდ რესურსებს ინვესტირებს ისეთი პროდუქტების პოპულარიზაციაში, როგორცაა ალკოჰოლი და თამბაქო, რომლებიც ლეგალურია ზრდასრულებისთვის, მაგრამ მკაცრად რეგულირდება ახალგაზრდებისთვის. სტრატეგიული მარკეტინგის ტექნიკის საშუალებით, რეკლამის განმთავსებლებს

შეუძლიათ შექმნან ასოციაციები ნივთიერების გამოყენებასა და პოზიტიურ გამოცდილებას შორის, როგორცაა მეგობრობა, გართობა, თავგადასავალი და მიმზიდველობა. ამ შეტყობინებებმა შეიძლება პირდაპირ გავლენა მოახდინოს ახალგაზრდების აღქმასა და რწმენაზე, რაც მათ უფრო მგრძობიარე გახდის ნარკოტიკების მცდელობისა და გამოყენების მიმართ (Plant & Plant, 1992).

მედიასა და რეკლამას შეუძლია შექმნას უსაფრთხოების ცრუ გრძობა და შეამციროს ნარკოტიკების მოხმარებასთან დაკავშირებული რისკების აღქმა. მედია იშვიათად ასახავს ნარკომანიის ნეგატიურ შედეგებს, როგორცაა დამოკიდებულება, ჯანმრთელობის პრობლემები და სოციალური შედეგები. დაბალანსებული და ზუსტი ასახვის ნაკლებობამ შეიძლება დაამახინჯოს ახალგაზრდების აღქმა, რაც იწვევს მათ ნარკომანიასთან დაკავშირებული პოტენციური ზიანის შეუფასებლობას (Plant & Plant, 1992).

ახალგაზრდებში ნარკომანიაზე მედიისა და რეკლამის გავლენის განხილვა მრავალმხრივ მიდგომას მოითხოვს. მედიაწიგნიერების პროგრამებს შეუძლიათ გადამწყვეტი როლი შეასრულონ ახალგაზრდების დასახმარებლად, კრიტიკულად გააანალიზონ მედია მესიჯები, რომლებიც დაკავშირებულია ნივთიერებების გამოყენებასთან. მედიაწიგნიერების უნარების განვითარებით, ახალგაზრდა პირებს შეუძლიათ გახდნენ მედიის უფრო გამჭრიახი მომხმარებლები, კრიტიკულად მათ უკან არსებულ სურათები და მოტივები (Klee & Reid, 1998).

მარეგულირებელი ზომები ასევე აუცილებელია ახალგაზრდებისთვის მავნე ნივთიერებების რეკლამირების გასაკონტროლებლად. ალკოჰოლისა და თამბაქოს რეკლამების შინაარსის, დროისა და განთავსების შესახებ უფრო მკაცრი რეგულაციების დანერგვა შეამცირებს ექსპოზიციას და მინიმუმამდე დაიყვანს გავლენას ახალგაზრდებზე. მედია პრაქტიკის ხელშეწყობა და მედია საშუალებების წახალისება, \ ნარკომანიის უფრო დაბალანსებული და ზუსტი ასახვის წარმოსაჩენად, ხელს შეუწყობს საზოგადოებაში ინფორმირებულობისა და განათლების დონის ზრდას, რაც ასევე აისახება ნარკოტიკებისადმი დამოკიდებულებაშიც (Klee & Reid, 1998).

მედია პროდიუსერებს, რეკლამის განმთავსებლებს, საზოგადოებრივი ჯანდაცვის პროფესიონალებსა და პედაგოგებს შორის თანამშრომლობა გადამწყვეტია ისეთი მედია

კამპანიების შემუშავებაში, რომელიც ეწინააღმდეგება ნარკოტიკების მოხმარების გლამურიზაციას და ხელს უწყობს ჯანსაღი ცხოვრების წესს. პოზიტიური და მიმზიდველი მედია კონტენტის შექმნა, რომელიც ასახავს ალტერნატიულ აქტივობებს, პოზიტიურ მისაბამ მოდელებსა და ნარკომანიის შედეგებს, შეიძლება დაეხმაროს ახალგაზრდებში უფრო პოზიტიური დამოკიდებულებებისა და ქცევების ჩამოყალიბებას.

ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის ხელშემწყობი მედია გარემოს შექმნა გადამწყვეტია ნარკომანიის პრევენციისა და ახალგაზრდების პოზიტიური განვითარების უზრუნველსაყოფად.

2.3. კულტურული და გარემოსდაცვითი ფაქტორები და ნარკოდამოკიდებულება ახალგაზრდებში

კულტურული ფაქტორები მნიშვნელოვნად მოქმედებს ახალგაზრდებში ნარკომანიის გაჩენასა და გავრცელებაზე. კულტურული ნორმები, სოციალური დამოკიდებულებები და ფიზიკური გარემო, რომელშიც ახალგაზრდები ცხოვრობენ, გადამწყვეტ როლს თამაშობენ მათი აღქმის, რწმენისა და ქცევის ჩამოყალიბებაში, რომელიც დაკავშირებულია ნივთიერების მოხმარებასთან.

კულტურულმა ნორმებმა და საზოგადოების დამოკიდებულებამ ნარკოტიკების მოხმარების მიმართ შეიძლება ხელი შეუშალოს ან ნორმალიზება მოახდინოს ახალგაზრდებში ნარკოტიკების მოხმარების ასპექტს. ზოგიერთ კულტურაში გარკვეული ნარკოტიკების მოხმარება შეიძლება ღრმად იყოს ფესვგადგმული და სოციალურად მიღებული, ზოგიერთში კი შეიძლება იყოს სტიგმატიზებული ან ტაბუირებული. კულტურულმა კონტექსტმა, რომელშიც იზრდებიან ახალგაზრდები, შეიძლება გავლენა იქონიოს მათ დამოკიდებულებაზე ნივთიერების მოხმარების მიმართ, რადგან ისინი ახდენენ და შეესაბამება თავიანთი საზოგადოების რწმენასა და პრაქტიკას (Bunu, Isvaku & Umar, 2023).

ნარკოტიკების ხელმისაწვდომობა ფიზიკურ გარემოში ასევე ხელს უწყობს ნარკომანიის რისკს. ნარკოტიკების ხელმისაწვდომობის მაღალი დონის მქონე

საზოგადოებებმა, როგორცაა ღია ბაზრები ან უბნები, სადაც ალკოჰოლური სასმელების დიდი მაღაზიებია, შეიძლება გაზარდოს ახალგაზრდების ზემოქმედება და ცდუნება ნარკოტიკებზე ექსპერიმენტების ჩატარების მიზნით. ფიზიკურ გარემოს ასევე შეიძლება არ ჰქონდეს ადეკვატური რეკრეაციული საშუალებები ან უსაფრთხო ადგილები ახალგაზრდებისთვის, რაც იწვევს მათ გართობის ალტერნატიულ ფორმებს ან ნარკოტიკების მოხმარების გზით გაქცევას. აღნიშნული ვითარება, საქართველოში აქტუალურია, ვინაიდან, ინტერვიუს დროს გამოკითხულმა ახალგაზრდებმა აღნიშნეს რომ მარტივად ახერხებენ, როგორც მსუბუქი, ასევე მძიმე ნარკოტიკული საშუალებების შეძენას, გადამყიდველებისგანაც და სააფთიაქო ქსელებიდანაც. აქტუალური ინტერნეტ მაღაზიების საკითხებიც (Bunu, Isvaku & Umar, 2023).

კულტურულ ასპექტში, მნიშვნელოვანია ასევე, ბავშვობის არასასურველი გამოცდილების ზემოქმედება გარემოს კონტექსტში, რამაც შეიძლება გაზარდოს ახალგაზრდებში ნარკომანიის რისკი. მაგალითად, ბავშვთა ძალადობა, უგულბელებაცოფა, მშობლების მიერ ნივთიერების ბოროტად გამოყენებამან საყოფაცხოვრებო დისფუნქცია, ხელს უწყობს ტოქსიკური სტრესისა და ემოციური ტრავმის განვითარებას. ამან შეიძლება შეაფერხოს ჯანსაღი განვითარება, შეაფერხოს დაძლევის მექანიზმები და გაზარდოს მოწყვლადობა ნარკოტიკების მოხმარების მიმართ, როგორც არაადაპტირებადი დაძლევის სტრატეგია (Bunu, Isvaku & Umar, 2023).

არაჯანსაღი კულტურული ფაქტორების გამოსწორება შესაძლებელია მიზნობრივი ინტერვენციებისა და საზოგადოებაზე დაფუძნებული სტრატეგიების მეშვეობით. კულტურულად მგრძობიარე პრევენციული პროგრამების განხორციელება, რომელიც ითვალისწინებს კონკრეტული თემების უნიკალურ კულტურულ რწმენას, ღირებულებებსა და პრაქტიკას, შეიძლება დაეხმაროს ნორმების გამოწვევას, რომლებიც არეგულირებს ნარკოტიკების მოხმარებას. თემის ლიდერების, მშობლებისა და ახალგაზრდების ჩართვა დისკუსიებსა და საგანმანათლებლო ინიციატივებში ხელს შეუწყობს ჯანსაღი კულტურული ნორმებისა და დამოკიდებულების განვითარებას ნივთიერებების მოხმარების მიმართ (Bunu, Isvaku & Umar, 2023).

უაღრესად მნიშვნელოვანია ფიზიკურ გარემოში ნარკოტიკების ხელმისაწვდომობის შესამცირებლად. სამართალდამცავ უწყებებთან თანამშრომლობა

ნარკომანიის წინააღმდეგ ბრძოლის მიზნით და ნარკომანიისგან თავისუფალი ზონების შესაქმნელად სათემო ინიციატივების განხორციელება ხელს შეუწყობს უფრო უსაფრთხო გარემოს შექმნას ახალგაზრდებისთვის. გარდა ამისა, რეკრეაციული ობიექტების, სკოლის შემდგომი პროგრამებისა და საზოგადოებრივი ცენტრების განვითარებაში ინვესტირებამ შეიძლება უზრუნველყოს ახალგაზრდების ჩართულობის ალტერნატიული აქტივობები და შესაძლებლობები, რაც შეამცირებს ნარკოტიკებზე დამოკიდებულების ალბათობას.

ბავშვობის არასასურველი გამოცდილების მიმართვა გარემოს კონტექსტში ასევე აუცილებელია ახალგაზრდებში ნარკომანიის პრევენციისთვის. ტრავმის შესახებ ინფორმირებული მოვლის, კონსულტაციისა და მხარდაჭერის სერვისების მიწოდება ხელს შეუწყობს არასასურველი გამოცდილების ზემოქმედების შემცირებასა და ახალგაზრდების აღჭურვას ჯანსაღი დამლევის სტრატეგიებით. ოჯახის მხარდაჭერის სისტემების გაძლიერება, პოზიტიური აღზრდის პრაქტიკის ხელშეწყობა და ფსიქიკური ჯანმრთელობის სერვისებზე ხელმისაწვდომობის ხელშეწყობა არის ინტერვენციების გადამწყვეტი კომპონენტები, რომლებიც მიმართულია ნარკომანიასთან დაკავშირებული გარემო ფაქტორების მიმართ.

დასკვნა

ახალგაზრდებში ნარკომანია რთული საკითხია, რომელზეც გავლენას ახდენს სხვადასხვა ფაქტორები. წინამდებარე საბაკალავრო ნაშრომში წარმოდგენილია რამდენიმე ძირითადი ხელშემწყობი ფაქტორი, მათ შორის თანატოლების გავლენა, მშობლების ფაქტორები, სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორები, ფსიქოლოგიური ფაქტორები, მედია და რეკლამის გავლენა და კულტურული და გარემო ფაქტორები.

კვლევის შედეგებიდან გამოჩნდა, რომ თანატოლების გავლენა მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ახალგაზრდების დამოკიდებულებისა და ქცევის ჩამოყალიბებაში ნარკოტიკების მოხმარების მიმართ. თანატოლებში მიმდებლობისა და აღიარების სურვილმა შეიძლება გამოიწვიოს ექსპერიმენტებისადმი ლტოლვა და ნარკოტიკების გამოყენება. მშობელთა ფაქტორებმა, როგორცაა აღზრდის სტილი და მშობლების მიერ ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება, ასევე შეიძლება გავლენა იქონიოს ახალგაზრდის მიდრეკილების განვითარებაზე ნარკომანიის მიმართ. სოციალურ-ეკონომიკურმა კონტექსტმა, რომელშიც ახალგაზრდები იზრდებიან, მათ შორის სიღარიბე, შეზღუდული საგანმანათლებლო შესაძლებლობები და სოციალური გარიყულობა, შეიძლება შექმნას პირობები, რომლებიც გაზრდის ნარკომანიის რისკს.

ფსიქოლოგიური ფაქტორები, მათ შორის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ძირითადი პირობები, პიროვნული თვისებები და კოგნიტური დამახინჯება, ხელს უწყობს ნარკომანიისადმი დაუცველობას. მედიისა და რეკლამის გავლენა ალამაზებს ნივთიერების გამოყენების აღქმას, ქმნის სოციალურ ზეწოლას და ამცირებს ნარკომანიასთან დაკავშირებული რისკების ჯანსაღ გააზრებას. კულტურული ნორმები და ფიზიკური გარემო, მათ შორის ნარკოტიკების ხელმისაწვდომობა და ბავშვობის არასასურველი გამოცდილების ზემოქმედება, ასევე გავლენას ახდენს ახალგაზრდების ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენებაზე.

ახალგაზრდებში ნარკომანიის მკურნალობა მოითხოვს ყოვლისმომცველ და მრავალგანზომილებიან მიდგომას. პრევენციის მცდელობები მიმართული უნდა იყოს თანატოლების გავლენისკენ პოზიტიური სოციალური ნორმების ხელშემწყობის გზით და ახალგაზრდებისთვის ნეგატიურ გავლენებზე წინააღმდეგობის გაწევის უნარ-ჩვევების

შემუშავებით. მშობლების მხარდაჭერა და რესურსების მიწოდება აღზრდის უნარებისა და ნარკომანიის სწავლებისთვის შეამსუბუქებს მშობლების ფაქტორების გავლენას. სოციალურ-ეკონომიკური უთანასწორობის აღმოფხვრა და განათლებაზე, დასაქმებასა და რესურსებზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება ეკონომიკურად დაუცველ ახალგაზრდებს შორის ნარკომანიის რისკის შემცირებას შეუწყობს ხელს.

ფსიქოლოგიური ინტერვენციები, მათ შორის ფსიქიკური ჯანმრთელობის მდგომარეობის ადრეული გამოვლენა და მკურნალობა, კოგნიტურ-ქცევითი მიდგომები და ჯანსაღი დაძლევის მექანიზმების ხელშეწყობა, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ნარკომანიასთან დაკავშირებული ფსიქოლოგიური ფაქტორების მოსაგვარებლად. მედიაწიგნიერების პროგრამები, პასუხისმგებელი სარეკლამო პრაქტიკა და ნარკომანიის დაბალანსებული ასახვა მედიაში შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს მედიისა და რეკლამის გავლენას ახალგაზრდულ ნივთიერებების გამოყენებაზე. კულტურულად მგრძნობიარე პრევენციულ პროგრამებს, ნარკოტიკებისგან თავისუფალი გარემოს შექმნასა და ბავშვობის არასასურველ გამოცდილებას შეუძლია მიმართოს ახალგაზრდებში ნარკომანიის ხელშემწყობ კულტურულ და გარემო ფაქტორებს.

ახალგაზრდებზე დაკვირვებებისა და ინტერვიუების შედეგად, გამოიკვეთა ყოველივე ზემოაღნიშნული ფაქტორის გავლენა ნარკოდამოკიდებულების საკითხში. დღეისათვის, ნარკოდამოკიდებულება აქტუალურია ქართველ ახალგაზრდებში, რომლებიც ვერ იაზრებენ ნარკოტიკების გამოყენების მძიმე შედეგებს, აღნიშნული ვითარება გამოწვეულია ქვეყანაში არსებული პოლიტიკურ-ეკონომიკური მდგომარეობით, სიდუხჭირით, ფსიქო-სოციალური პრობლემებით. აღსანიშნავია ფაქტიც, რომ ახალგაზრდები არ ერიდებიან ნარკოდამოკიდებულების გამოყვანებას თანატოლებში, რაც ასევე, ხელს უწყობს ნარკოტიკების პოპულარიზებას. ახალგაზრდებისთვის, ასევე, პრობლემას არ წარმოადგენს ნარკოტიკების შეძენის საკითხი, რაც ამარტივებს ნარკოტიკების გამოყენებას და ზრდის ნარკოდამოკიდებულების რისკებს.

გამოყენებული ლიტერატურის სია

1. Becona E., et al., (2013), Parental Permissiveness, Control, and Affect and Drug Use Among Adolescents, *Psicothema* 2013, Vol. 25, No. 3, 292-298 - <https://www.psicothema.com/pdf/4113.pdf> - [20/06/2023]
2. Bunu U. O., Isyaku M. U., Umar I., (2023), Factors Influencing Youth Drug Abuse: A Review Study - <https://www.qeios.com/read/NP4H3W> - [20/06/2023]
3. Brake M., (1980), *The Sociology of Youth Culture and Youth Subcultures: Sex and Drugs and Rock'n'Roll*, Routledge - https://books.google.ge/books?hl=en&lr=&id=HQZGAQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=drugs+and+youth&ots=bfcPVi_EnF&sig=Mf5qyYotEXiv-5J6QJfUglhsKFY&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false - [20/06/2023]
4. Harms E., (1973), *Drugs and Youth: The Challenge of Today*, Pergamon Press Inc. - https://books.google.ge/books?hl=en&lr=&id=UAYIBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=drugs+and+youth&ots=UfE1kja-QC&sig=Z_SGEnTBm_43G-fMbG_sn_8ell&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false - [20/06/2023]
5. Hunt G., Moloney M., Evans K., (2010), *Youth, Drugs, and Nightlife*, Routledge - https://books.google.ge/books?hl=en&lr=&id=5UV_AgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=drugs+and+youth&ots=9sXOHie2Ns&sig=lz7fUPIgzvJuj8Bow3dA6HWx5gg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false - [20/06/2023]
6. Klee H., Reid P., (1998), *Drugs and Youth Homelessness: Reducing the Risk*, *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Volume 5, 1998, Issue 3, 269-280
7. Lettieri D. (Ed.), (1980), *Theories on Drug Abuse: Selected Contemporary Perspectives*, NIDA Research Monograph 30, U. S. Department of Health and Human Services, Public Health Service, Alcohol, Drug Abuse, and Mental Health Administration - https://books.google.ge/books?id=WK2LHsrMGxoC&printsec=frontcover&source=gbs_g_e_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false - [20/06/2023]
8. Lettieri D. (Ed.), (1981), *RAUS Research Analysis and Utilization System: Drug Abuse and the American Adolescent*, NIDA Research Monograph 38, U. S. Department of Health and

Human Services, Public Health Service, Alcohol, Drug Abuse, and Mental Health Administration

https://books.google.ge/books?hl=en&lr=&id=8opImYAVQNgC&oi=fnd&pg=PA57&dq=drugs+and+youth&ots=81OhSEkYbM&sig=A3AiSsq_RijqPelJaC68ZmqcGeI&redir_esc=y#v=onepage&q=drugs%20and%20youth&f=false – [20/06/2023]

9. Plant M., Plant M., (1992), Risk-takers: Alcohol, Drugs, Sex and Youth, Routledge - https://books.google.ge/books?hl=en&lr=&id=cXLYTa9NGtYC&oi=fnd&pg=PP13&dq=drugs+and+youth&ots=rCRmEKhmbE&sig=zea8OJ59_4_BIEwwY6DmE1-d3uU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false – [20/06/2023]
10. Segal B., (1983), Drugs and Youth: A Review of the Problem, International Journal of the Addictions, Volume 18, 1983, Issue 3, 429-433
11. Stoltz J., et al, (2007), Associations Between Childhood Maltreatment and Sex Work in a Cohort of Drug-using Youth, Social Science & Medicine, Volume 65, Issue 6, September 2007, 1214-1221